

kisebb örömeit is túlozni hajlandó s mindent mulattatására fordít. Épen ebben áll a játék psychológiája.

Ellenben a gyermek fájdalomérzetét Lombroso teljesen felületesnek mondja, s hivatkozik Tolsztoj „Emlékeire“, melyek jellemző képét adják a gyermeki bánat psychológiájának. Még a legerősebb fájdalom közepette is magukkal foglalkoznak s azzal a hatással, melyet másra tesznek, midőn másoknál több fájdalmat iparkodnak mutatni. S ha a gyermek e született érzéketlensége s egoismusa daczára is meg lehet magyarázni áradozó szeretet-ömlengéseit, úgy ez onnan van, mert a gyermekek mindenkifőlt a szeretet túlzó mimikájával rendelkeznek.

Utolsó sorban a gyermek erkölcsi érzetében mutatja ki Lombroso a legkisebb erő kifejtés törvényének érvényesülését és pedig abban a jelenségben, hogy az ösztöneire hagyott gyermek valóságos hazug, vad és megalomán lesz, a mint ezt a czikk számos apró anecdotikus vonással bizonyítja.

* * *

A „*Revue d'économie politique*“ július-augusztusi száma F. Berghoff-Ising berni egyetemi tanártól igen jeles czikket tartalmaz a svájci socialismusról, „*Le socialisme en Suisse*“ czímen. Mindjárt czikke elején kifejti a tudós szerző, hogy a mi a svájci socialista mozgalmak kiterjedését és nagyságát illeti, ebben a tekintetben nagyon túlzott vélemények vannak elterjedve. Az a tény, hogy a munkások nemzetközi szövetsége ezt a kis országot választotta congressusainak székhelyéül s innen gyakorol befolyást a szomszéd országok socialista mozgalmaira, nem kis mértékben hozzájárult oly vélemények elterjedéséhez, mintha Svájc maga a socialismus hazája volna. Pedig Svájc e kérdésben eddig nagyon passiv szerepet játszott, daczára annak az előszeretetnek, melyet iránta a nemzetközi socialisták tanúsítanak s a melyet a svájci köztársaság demokratikus irányzataiból lehet megmagyarázni, melyek oly szabadságot engednek meg a működésre, a milyen másutt nem található; másrészt Svájc geographiai helyzete is érthetővé teszi ezt, a mennyiben középponti fekvése van oly nagy államok közt, mint Franciaország, Németország, Ausztria-Magyarország és Olaszország.

Midőn 1865 körül megalakult Svájcban a nemzetközi

szövetség, ez tisztán külföldről emigrált munkások vállain nyugodott. A nemzetközi socialismus zászlaja alá csak ritkán állott egy-egy svájcki; a svájcki polgár ugyanis sokkal inkább hazafi volt, semhogy az internationalismus politikai értékét meg tudta volna becsülni s nem volt hite a socialismus iránt. Ebben nyilvánul egy különös vonása e népnek, mely többre becsüli a jövőnek a ködös távolban feltűnő hatalmas terveinél azt a jót, a mi közvetlen közelében van, s a miben ismert utak vezetnek. Németországban a németiség kosmopolita jellege, az előszeretet minden iránt, a mi idegen, s az ideál iránt való hajlam kedveztek annyira a socialista propagandának; mindez azonban hiányzott Svájcban a nemzetközi izgatás számára. Itt nemzeti érzéssel volt dolga, a mely demokratikus jellege daczára sem feledkezett meg soha arról, mit köszönhet Svájcnak. A svájcki munkás mindenekelőtt svájcczinak, községe és cantona polgárának érzi magát sokkal inkább, mint munkásnak s egy külön társadalmi osztály tagjának, hisz a legszegényebb polgár is, a kezdemény és referendum jogánál fogva souverain törvényhozónak tarthatta magát, s erre méltán büszke lehetett is.

A német munkások nemzetközi szövetségével szemben a svájcki nemzeti munkások már jó korán megalkották az ő Grütli-társaságukat, melynek programjában a hazaszeretet, egészséges politika és a társadalmi reform voltak pontozatokul főlvéve. Csupán svájcki polgárok lehettek tagjai. Hiába alkotott a nemzetközi szövetség az ő saját kebelében egy svájcki csoportot, s létesítette a *Tagwacht* lapot. A svájccziakat ez nem volt képes meghódítani, mert ezek semmiesetre sem óhajtották, hogy a csupán őket érdeklő törvényhozási és alkotmányi kérdésekbe idegenek beavatkozzanak. Csak midőn 1873-ban, a nemzetközi szövetség igazgatósága egy tisztán testületi jellegű szövetség megalkotását határozta el, mely a svájcki politikai kérdéseket célzatosan mellőzte programjából, lehetett csak gondolni is arra, hogy a svájcki munkások összeköttetésbe lépnek velük. Az Oltenben 1873-ban alapított *Svájcki munkások szövetségét*-nek eredeti célja azonban mégis csak az volt, hogy a svájccziak socialista nevelésben részesüljenek. A socialisták reményei azonban nem valósultak. A gyárak gyöngye concentrációja, a házi ipar túlnyomósága, a munkások elszórtsága a föld népe között, s az a tény, hogy a munkások és munkaadók közt általában bizonyos

patriárkális viszony uralkodott, mind akadályul szolgáltak arra, hogy a svájci munkások socialista célzatokból szövetkezzenek uraik ellen. Ha szervezkedtek is, ez vagy inkább betegségyelzési vagy más egyéb ily célból történt, mint azért, hogy uraik ellen küzdjenek. Különben is a socialismust úgy tekintették, mint az anarchismus előiskoláját. Így történt, hogy míg az Oltenben alakult szövetség kezdetben 5000 munkástagot számlált, ez a szám az 1880-iki congressuson már 1400-ra olvadt le.

Míg a socialista mozgalom ilykép hajótörést szenvedett, a Grütli-társaság, melynek alapszabályai első helyre a nemzeti érzület s a liberalis democratia alapján a politikai és társadalmi haladás fejlesztését tették, a közvéleménynek még inkább kegyeibe jutott. Minden kantonban el volt terjedve; 1882 őszén 7000 tagja volt, 185 csoportban. Programja ugyan radicális, de azért folyton a gazdasági fejlődésnek, s az állam és társadalom normális politikájának határai között maradt. Ezzel szemben a Jura vidékén alakult szövetség, melyben socialista, sőt anarchista elemek voltak, bár számuk nem volt nagy, a legnagyobb tevékenységgel működött saját célja érdekében.

Mikor a svájci köztársaság veszélyesnek találta a socialista izgatásokat s száműzte agitátorait, sokan megdöbbsentek s ebben a republikánus szabadság s a menedékjog megsértését látták. Ekkor kezdtek a svájci munkások közül sokan hajlani a socialismushoz. A fenyegető veszélylyel szemben a Zürichben socialista munkások congressusa czímen 1883-ban tartott nagygyűlés egy működő bizottságot választott, mely, bár gyöngye kapocscsal, összekötötte a socialista munkások minden árnyalatát; még a Grütli-társaság néhány csoportja is csatlakozott hozzá. Midőn ez a bizottság 1887 nyarán áttette székhelyét Zürichből Bernbe, már 6000 tagot számlált; mikor kiáltványt bocsátott ki a svájci munkásokhoz, hogy csatlakozzanak hozzá, nem kevesebb, mint 60 társaság jelentette ki a hozzávaló csatlakozást. Csak a francziák tartózkodtak tőle. Ide vezettek a köztársaság erélyes rendszabályai, melyeket a külföldi socialismussal szemben alkalmazott; ezzel szemben Svájc történelmi missiójára hiába hivatkoztak, melyet Európa közepén, mint a politikai menekülők menedékhelye, teljesítenie kell, s gyávaságnak, gyöngeségnek bélyegezték magaviseletét, a mennyiben az idegen hatalmak nyomásának engedett. 1888-ban alakult meg ugyancsak Bernben „Új socialista párt“

czímen egy, a legradikálisabb színezettel bíró egyesület, melynek célja volt, magába vonni az eddig még határozatlan elemeket.

Minden attól függött, miként fogja magát ezen új párttal szemben a Grütli-társaság viselni, mely még mindig tekintélyes zömét foglalta magában a svájci munkásoknak. S im ez a társaság, bár most már voltak kebelében socialisták, megtagadta a szövetkezést az új socialista párttal. Hogy ez a párt mily ingó alapon állott egyébként magában a Grütli-társaságban, kitűnt akkor, midőn organumának új szerkesztőt kellett választani; a socialisták a legnagyobb erőmegfeszítéssel sem tudták keresztül vinni jelöltjüket, s a társaság eredeti elemének, a demokratáknak jelöltje fényesen győzedelmeskedett.

Érdekesen írja le Berghoff-Ising a referendum és a munkásjog érdekében lefolyt mozgalmakat, melyekben a két párt tevékeny részt vett. Majd áttérve a legutóbb Bernben tartott socialista congressusra, kifejti, mennyire megvannak egymásközt jelenleg hasonolva a svájci socialista párt elemei. Jelenleg új program kidolgozásán fáradoznak, mely közelebb fogja ezeket hozni egymáshoz, sőt abban reménykednek, hogy a svájci föld népet is magukhoz édesgetik. Nem nehéz fölsmerni a tünetekből, melyeket a cikkíró fölsorol, hogy a socialismus a kis köztársaságban aránylag gyöngye lábön áll, s nincs mit csodálkozni azon, ha a socialismus támadásaival szemben a svájci köztársaság jelenleg hideg, közönyös, s a nép józan eszére s hazafiságára bízva azoknak visszaverését.

Ezek után Berghoff-Ising részletesebben ismertetve a svájci munkás-szövetkezeteket, kifejti, hogy a munkás syndikátusok mozgalma Svájcban előbb egy syndikátus-szövetségben összpontosult, mely 1880-ban a felbomlott munkásszövetség romjain alakult meg. Minthogy azonban socialista propagandájának következtében alig képes némi haladást felmutatni, 1886-ban a Grütli-társaság indítványára egy munkássegélyző pénztár alakult, mely rövid idő alatt nagy tekintélyre tett szert. Az egyes munkás iparágak körében is érvényre jut a testületi szellem, így különösen a betűszedők és az óráások foglalnak el a svájci munkásmozgalmakban kiváló állást. Az a rokonszenves magatartás, melyet a svájci munkások tanúsítanak, mint hű polgárai a hazának, mely annyi jogokban s szabadságban részesíti őket, s az a tény, hogy oly erélyesen visszautasítják az idegenből átlpántált, de

zöld ágra vergődni nem tudó fölforgató eszméket, arról tanúskodnak, hogy meg tudják becsülni a meglevő jót, hálával viseltetnek honuk iránt, s a jövő fantasmagóriáiért nem áldozzák föl hazájuk boldogságát, nyugalmát.

* * *

A patronage-rendszer előnyeit méltatja az „*Archives d'anthropologie criminelle*“ július 15-iki számában Roux azon alkalomból, hogy ez évben fejezte be munkálatait az e czélból alakult III. nemzeti congressus. Hivatkozik a cikk arra, hogy a legkomolyabb statisztikusok kiszámították, mikép minden elítélt visszaadása az erkölcsös és becsületes életmódnak, legalább 1000 frank hasznot jelent a társadalomra nézve. Ha tehát a büntető rendszer és a rabvédelem helyes combinatióját találjuk meg azon 160—170,000 elítélttel szemben, ki a börtönökből szabadul, s ha csak 40 % -át téríti vissza a jó útra azoknak, kiket a mai rendszer végzet-szerűleg dob oda a visszaesésnek, úgy ez maga milliókat jelentene évenként a társadalomra nézve.

Már pedig ez a 40 % nincs túlmagasan fölvéve; tanuja Belgium, mely azt túl is haladta a börtönrendszer és a rabvédelem üdvös befolyása által. Anglia pedig, hála a „Discharged prisoners ind society“ és a fővárosi bizottság működésének, minden évben több ezer delinquent ment meg a társadalomnak. Negyven hasonló természetű egylet terjeszti ki működését a brit szigetek egész területére.

Ezzel ellentétben Franciaország eddig a magánjótékony-ság körébe utalta ezt a kérdést, s ma már nyilvánvaló, hogy a magánjótékony-ság mitsem tett a cél elérésére. Pedig a jelenkori demokratikus társadalomban az állam szerepe teljesen megváltozott. Többé nem csupán támogatással tartozik a közügyek terén, hanem irányt kell adnia.

A mi a kérdés meritumát illeti, Roux abban a nézetben van, hogy a rehabilitatio szükséges ellensúlyozója a fenyítésnek. A rabvédelem kérdésének megoldása egyértelmű a társadalmi problema egy részének megoldásával.

Bizottságok megalakítását ajánlja tehát, még pedig gyakorlati férfiakból s a kik ismerősek a munkásosztályok bajjaival, szükségleteivel, szokásaival, s képesek munkát szerezni a kiszabadultaknak, vagy legalább útbaigazíthatják őket.